
Kyrkomötet
Organisationsutskottets betänkande 2009:3

Församlingstillhörighet

Sammanfattning

I detta betänkande föreslås avslag på två motioner om åtgärder för att åstadkomma ändringar i regelverken om församlingstillhörighet. Dessutom föreslås avslag på en motion om försöksverksamhet med fri församlingstillhörighet i Visby stift. Utskottet motiverar förslagen om avslag bland annat med att frågan om fri eller friare församlingstillhörighet har varit föremål för ställningstaganden i Kyrkomötet vid ett flertal tillfällen sedan 2000.

I betänkandet finns två reservationer. Dels en reservation om bifall till ett beslut om uppdrag till Kyrkostyrelsen att till regeringen framföra önskemål om ändring i 4 § lagen om Svenska kyrkan dels en reservation om försöksverksamhet med fri församlingstillhörighet i Visby stift.

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut	3
Motionernas förslag.....	3
Motion 2009:24 av Susann Torgerson och Hakon Långström	3
Motion 2009:33 av Jan-Anders Ekelund m.fl.	3
Motion 2009:76 av Inger Harlevi.....	3
Yttrande från Läronämnden	3
Bakgrund.....	3
Lagstiftning.....	3
Kyrkoordningen.....	4
Tidigare behandling av frågan om fri församlingstillhörighet	4
Utskottets överväganden.....	6
Bilaga 1, Läronämndens yttrande 2009:8y.....	8
Reservation av Kristina Lundgren, Hans G Erikson och Susann Torgerson	8
Reservation av Stefan Landmark	8

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

O 2009:3

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:24.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:33.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:76.

Motionernas förslag

Motion 2009:24 av Susann Torgerson och Hakon Långström

Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att till regeringen framföra att Svenska kyrkan önskar en förändring av 4 § i lagen om Svenska kyrkan, innebärande att det tvingande bosättningsbegreppet tas bort.

Motion 2009:33 av Jan-Anders Ekelund m.fl.

Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att vidta nödvändiga åtgärder för att Svenska kyrkan ska kunna införa regler som innebär att en person har rätt att tillhöra annan territoriell församling än folkbokföringsförsamlingen.

Motion 2009:76 av Inger Harlevi

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att återkomma med ett förslag så att ett försök med fri församlingstillhörighet ska genomföras i Visby stift med start 2011.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till Kyrkostyrelsen att formulera förutsättningar och villkor för försöket med fri församlingstillhörighet.

Yttrande från Läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motionerna 2009:24 och 2009:33 i *bilaga 1*, Ln 2009:8y.

Bakgrund

Lagstiftning

I 4 § första stycket lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan ges bestämmelser om församlingens organisatoriska uppbyggnad. Församlingen är enligt första stycket lokal enhet inom Svenska kyrkan och omfattar de personer som tillhör Svenska kyrkan och är bosatta inom församlingens område. Att församlingen omfattar de personer som tillhör Svenska kyrkan och är bosatta inom församlingens område innebär att den så kallade territorialprincipen tillämpas. Begreppet bosatt är enligt förarbetena något vidare än begreppet folkbokförd och den närmare innebörden regleras inomkyrkligt (prop. 1997/98:116 s. 51).

Det har sedan länge med stöd av särskild lagstiftning funnits icke-territoriella församlingar inom Svenska kyrkan. Av 4 § tredje stycket lagen om Svenska kyrkan följer att det numera är Svenska kyrkan själv som avgör om det ska finnas icke-territoriella församlingar vid sidan av de territoriella församlingarna. Bestämmelsens utformning hindrar enligt förarbetena inte att icke-territoriella församlingar kan betecknas annorlunda i det inomkyrkliga regelverket (se anförda prop. s. 53).

Kyrkoordningen

Den som tillhör Svenska kyrkan ska enligt 35 kap. 1 § kyrkoordningen tillhöra den församling där han eller hon är folkbokförd utom i vissa fall då man har rätt att tillhöra en icke-territoriell församling. Det finns fem icke-territoriella församlingar inom Svenska kyrkan, nämligen Karlskrona amiralitetsförsamling, Tyska Christinae församling i Göteborg, Tyska St:a Gertruds församling i Stockholm, Finska församlingen i Stockholm och Hovförsamlingen.

Tidigare behandling av frågan om fri församlingstillhörighet

Fri församlingstillhörighet har behandlats vid Kyrkomötet vid ett flertal tillfällen. 2001 års kyrkomöte beslutade att Kyrkostyrelsen skulle tillsätta en utredning med uppgift att förutsättningslöst analysera och klargöra problemen och redovisa konsekvenserna av ett system med friare församlingstillhörighet. Uppdraget resulterade i utredningsbetänkandet Rörlig församlingstillhörighet (SKU 2004:1). I denna utredning resonerades kring ett antal möjliga modeller för en fullständigt fri till en friare församlingstillhörighet.

I utredningen SKU 2004:1 uttalades åsikten att det inte är möjligt att enbart genom ändringar i kyrkoordningen införa denna modell med fri församlingstillhörighet. Det krävdes enligt utredningen ändringar i lagen om Svenska kyrkan.

Vid 2005 års kyrkomöte aktualiserades frågan om fri församlingstillhörighet i två motioner. Båda motionerna innehöll två förslag, att Kyrkostyrelsen skulle ta upp frågan med staten och initiera motsvarande ändringar i kyrkoordningen. Kyrkomötet (O 2005:12) avslog motionerna men beslutade att uppdra åt Kyrkomötets presidium att i samråd med Kyrkostyrelsen till 2006 års kyrkomöte ta fram ett förslag till ett seminarium kring församlingstillhörigheten för att ytterligare belysa frågan. Under 2006 års kyrkomöte arrangerades ett seminarium om friare församlingstillhörighet. I O 2005:12 uttalades:

Beträffande yrkandena i motion 2005:45 råder det däremot delade meningar inom utskottet. Som skäl för att tillstyrka motionen framförs att Svenska kyrkan bör påkalla förhandlingar med regeringen i syfte att ändra eller att omtolka begreppet bosatt i lagen om Svenska kyrkan. En dylik ändring kan inte anses vara av sådan karaktär att den skulle riskera att lagens ställning såsom ett av grundfundamenten för kyrka-statreformen skulle kunna ifrågasättas. Det är angeläget att territorialprincipen kvarstår och att det finns en klar anknytning till den församling som medlemmen tillhör, men att folkbokföringen inte behöver vara avgörande. Vidare anförs att nuvarande bestämmelser upplevs som ålderdomliga och stelbenta, vilket gör att det finns risk för att många aktiva lämnar kyrkan. Av de skäl som framförs för ett avslag på motionen framgår att territorialprincipen är av stor betydelse och att den utgör grunden för att evangeliet kan predikas över hela landet. Om medlemmarna själva får välja församling kan det få sådana ekonomiska konsekvenser för vissa församlingar att vår folkkyrka får svårigheter att uppfylla kravet på att vara rikstäckande. Dessutom innehåller nuvarande regelverk undantag som möjliggör för medlemmarna att engagera sig inom andra församlingar än där de är folkbokförda. Hela frågan bedöms som så komplex att det är svårt att överblicka alla konsekvenser som ett bifall till motionen skulle medföra.

I Kyrkostyrelsens skrivelse till kyrkomötet 2006 om mål- och rambudget för Svenska kyrkans nationella nivå åren 2007–2009 (KsSkr 2006:1) framhölls att

Kyrkostyrelsen skulle fortsätta överläggningarna med staten avseende förutsättningarna för kyrkans verksamhet. Överläggningarna skulle beröra storleken på kyrkoantikvarisk ersättning, rätten till ledighet för förtroendeuppdrag i kyrkan och beskattning av prästlönstillgångar.

Samtalen kunde enligt Kyrkostyrelsen leda till att även andra frågor kring relationen mellan staten och kyrkan belysas. Som exempel nämndes förutsättningarna för att införa nedre och övre gränser för enskilda medlemmars kyrkoavgift, regelverket i övrigt kring prästlönstillgångarna och samverkan kring det offentliga musiklivet i Sverige.

I en reservation till skrivelsen begärdes ett tillägg av följande lydelse:

Svenska kyrkan på nationell nivå har tidigare utrett förutsättningar för att öka medlemmarnas möjlighet till en rörlig församlingstillhörighet. Det är viktigt att detta arbete fortsätter. En förutsättning är att lag om Svenska kyrkan ändras. Därför måste även denna fråga aktualiseras under planperioden genom fortsatt utredning och i överläggning med staten.

Vid kyrkomötet 2008 uttalade Organisationsutskottet (O 2008:3):

Frågan om friare församlingstillhörighet har länge diskuterats i Svenska kyrkan. I motion 2008:18 tar motionärerna upp frågan om tolkningen av begreppet bosatt i lagen om Svenska kyrkan och vill att Kyrkostyrelsen ges i uppdrag att i samtalen med staten söka nå en överenskommelse om begreppets närmare innebörd.

I likhet med motionärerna kan det hävdas att det bosättningsbegrepp som enligt lagen om Svenska kyrkan gäller för församlingstillhörighet utgör en begränsning i kyrkans rätt att själv bestämma om församlingstillhörigheten. För många inom Svenska kyrkan är dock nuvarande ordning – byggd på territorialprincipen – ett viktigt uttryck för kyrkans tradition och självförståelse. I utskottet råder delade meningar i fråga om huruvida lagens bosättningsbegrepp utgör ett problem.

En möjlig väg att åstadkomma en utvidgning av kyrkans egen bestämmanderätt i fråga om församlingstillhörighet skulle, som motionärerna föreslår, kunna vara att i samtalen med staten försöka nå en överenskommelse om en vidare tolkning av begreppet bosatt. Enligt utskottet är det dock viktigt att man i sådana samtal kan vara tydlig beträffande kyrkans önskemål när det gäller friare församlingstillhörighet. Utskottet menar därför att det vore olämpligt att nu ta upp denna fråga i samtalen med staten. Innan man tar några sådana initiativ bör man inom kyrkan själv ha bestämt sig för hur och i vilken utsträckning man vill utnyttja den eventuella möjlighet till friare församlingstillhörighet som kan bli resultatet av sådana överläggningar.

Enligt utskottets uppfattning går det inte heller att bortse från att frågan om friare församlingstillhörighet också har en koppling till de frågor om strukturen på kyrkans lokala nivå som för närvarande utreds av Strukturutredningen. I Kyrkostyrelsens direktiv till denna utredning anges också att det finns en koppling mellan församlingsbegreppet och de frågor som behandlades i betänkandet Rörlig församlingstillhörighet – modeller och konsekvenser och att dessa frågor bör uppmärksammas av utredningen. Detta måste enligt utskottet förstås så att Strukturutredningen redan har ett uppdrag att ytterligare klargöra frågan om friare församlingstillhörighet.

Organisationsutskottet föreslår med hänvisning till det anförda att motion 2008:18 avslås men att Kyrkostyrelsen ges till känna vad som ovan anförts om att frågan om friare församlingstillhörighet hör till Strukturutredningens uppdrag.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2009:24, 2009:33 och 2009:76.

I motion 2009:24 föreslås ett uppdrag till Kyrkostyrelsen att till regeringen framföra att Svenska kyrkan önskar en förändring av 4 § i lagen om Svenska kyrkan.

I motion 2009:33 föreslås ett uppdrag till Kyrkostyrelsen för att kunna införa regler som innebär att en person har rätt att tillhöra en annan territoriell församling än folkbokföringsförsamlingen.

I motion 2009:76 föreslås bland annat ett uppdrag till Kyrkostyrelsen att återkomma med ett förslag så att försök med fri församlingstillhörighet ska genomföras i Visby stift 2011.

Läronämnden återupprepar i sitt yttrande (Ln 2009:8y) vad man tidigare uttalat vid ett flertal tillfällen om territorialprincipen. Det vill säga att denna territoriella princip är en grundläggande del av vår kyrkas tradition och självförståelse. Samtidigt säger Läronämnden att vad som konstituerar den territoriella anknytningen dock kan variera, och samhällsutvecklingen kan framtvinga en omprövning eller komplettering av tidigare synsätt och regelverk. Läronämnden menar att territorialprincipen också bör kunna kopplas till sådana sakförhållanden som anger lokal samhörighet, till exempel arbetsplats, studieort eller ort för fritidsboende av regelbundet slag.

Utskottet konstaterar att frågeställningar om det som benämns som fri eller friare församlingstillhörighet behandlats vid ett flertal tillfällen sedan 2001. Utskottet menar att motionerna bör avslås utifrån tidigare ställningstaganden. När det gäller motion 2009:24 konstaterar utskottet att det kan råda delade meningar om huruvida bosättningsbegreppet i lagen om Svenska kyrkan utgör ett problem. Utskottet har dock uppfattningen att lagen om Svenska kyrkan liksom uppördssystemet och huvudmannaskapet för begravningsverksamheten är en del i den så kallade kyrka-statöverenskommelsen.

Motion 2009:33 bör avslås utifrån vad som anförts ovan om tidigare ställningstaganden av kyrkomötet.

Den försöksverksamhet som efterlyses i motion 2009:76 har många komplikationer. Utskottet konstaterar bland annat att motionären i sin motivtext talar om *”fastlämningar som äger fastigheter på Gotland och som tillbringar en större del av året i dem”*. En försöksverksamhet för dessa kyrkotillhöriga skulle därmed med nödvändighet inte bara komma att beröra församlingar i Visby stift utan också församlingar i andra stift. Försöksverksamheten skulle därmed inte komma att begränsas till Visby stift. Mot bakgrund av detta och utifrån tidigare ställningstaganden om fri församlingstillhörighet bör även motion 2009:76 avslås.

Uppsala den 25 september 2009

På Organisationsutskottets vägnar

Torgny Larsson, ordförande

Per Westberg, sekreterare

Beslutande: Torgny Larsson, ordförande, Olle Burell, Maj-Britt Nilsson, Sven Erik Bodén, Tobias Nord, Kristina Lundgren, Hans G Erikson, Key Lundegård, Conny Tyrberg, Gudrun Carlsson, Lars-Ivar Ericson, Per Lindberg, Irma Carlsson, Stefan Landmark och Susann Torgerson.

O 2009:3

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Christina Axelsson, Marta Axner, Åke Andreasson, Roland Samuelsson, Peter Odentun Odenskiöld, Majvis Hultén, Benny Persson, Gustaf Bengtsson, Per Hinton, Barbro Ingvall, Joakim Svensson och Anders Boström.

Biskoparna Esbjörn Hagberg och Sven Thidevall har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet Läronämndens yttrande 2009:8y

Om församlingstillhörighet

Läronämndens yttrande över KsSkr 2009:3, 4 kapitlet angående val av kyrkvårdar, samt motionerna 2009:24 och 2009:33 om friare församlingstillhörighet.

När det gäller frågan om friare församlingstillhörighet vill Läronämnden hänvisa till sitt tidigare yttrande från Ln 2001:3y där nämnden i sin tur hänvisar till sina yttrande Ln 1996:4 och Ln 1998:2. Där anför följande

Territorialförsamlingsprincipen syftar till att människor lokalt skall ha tillgång till ord och sakrament och därmed vara delaktiga i ett sammanhang, där de kan växa och utvecklas som människor och kristna. Denna territoriella princip är en grundläggande del av vår kyrkas tradition och självförståelse.

Vad som konstituerar den territoriella anknytningen kan dock variera, och samhällsutvecklingen kan framtvinga en omprövning eller komplettering av tidigare synsätt och regelverk. Det finns inga teologiska eller läromässiga skäl för att den territoriella principen endast skall grundas i den skattetekniska folkbokföringen. Den bör också kunna kopplas till sådana sakförhållanden som anger lokal samhörighet, t.ex. arbetsplats, studieort eller ort för fritidsboende av regelbundet slag.

Läronämnden finner det ovan sagda också tillämpligt på frågan om val av kyrkvårdar.

Uppsala den 19 augusti 2009

På Läronämndens vägnar

Anders Wejryd, ordförande

Anne-Louise Eriksson, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Anders Wejryd, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Erik Aurelius, biskop Hans-Erik Nordin, biskop Thomas Söderberg, biskop Sven Thidevall, biskop Antje Jackelén, biskop Carl Axel Aurelius, biskop Esbjörn Hagberg, biskop Tony Guldbrandzén, biskop Hans Stiglund, biskop Caroline Krook, Kajsa Ahlstrand, Edgar Almén, Curt Forsbring, Karin Johannesson, Fredrik Lindström, Jesper Svartvik och Kristin Zeiler.

Reservation av Kristina Lundgren, Hans G Erikson och Susann Torgerson

Vi reserverar oss och anser att Kyrkomötet bör bifalla motion 2009:24.

Reservation av Stefan Landmark

Jag reserverar mig och anser att Kyrkomötet bör bifalla motion 2009:76.